

AERUL, ETERUL, VÂNTUL – ELEMENTE PRIMORDIALE. REPREZENTĂRI, SIMBOLURI, CREDINȚE ȘI RITUALURI

Livia Liliana Sibîșteanu

Résumé: Dans cette étude, l'auteur présente l'air, l'éther et le vent comme les éléments primordiaux, dans les concepts des philosophes, des doctrines religieuses et des croyances des peuples.

Ces éléments sont présentés aux symboles de l'alphabet, des chiffres, des animaux, des plantes et en représentations graphiques. Sont appelés dieux correspondant à ces éléments dans différentes religions (égyptienne, sumérienne, aztèque, Brahman, hindoue, dace) et leur rôle dans la création, dans certaines croyances de peuples sur eux-mêmes et sur les rituels dédiés à eux.

Mots clés: *Éléments primordiaux, symboles, croyances, rituels*

Elementele primordiale, Apa, Focul, Pământul, Aerul, Eterul, Vântul, sunt cunoscute înainte de a fi existat o cultură scrisă, după cum ne arată reprezentările grafice de pe diferite obiecte ceramice, metalice sau din os. Miturile și unele concepte filosofice pun Aerul/Vântul ca al patrulea element primordial, alte concepte filosofice pun Eterul ca al patrulea sau al cincilea element primordial. În unele mituri și concepte filosofice, nu se fac deosebiri între Aer, Vânt și Eter. Începând cu epoca modernă, științele au definit cele trei noțiuni, astfel: aerul este un amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei, în care predomină azotul și oxigenul¹; eterul este un compus organic de radicali hidrocarbonați² (noțiunea de eter este folosită și pentru o substanță ipotetică a cărei existență nu este admisă de fizica modernă, având proprietăți fizice contradictorii, care umplu spațiul și ale cărei oscilații ar constitui undele electromagnetice; figurativ, noțiunea de eter este folosită pentru cer, aer, văzduh)³; vântul este mișcarea orizontală (sau aproape orizontală) a maselor de aer, provocată de diferența de presiune atmosferică dintre două regiuni ale globului⁴.

¹ **Dicționar enciclopedic român**, București, Editura Politică, 1963, vol. I, p. 40.

² **Ibidem**, vol. II, p. 301.

³ **Mic dicționar enciclopedic**, București, Editura Niculescu, 2008, p. 188.

⁴ **Dicționar enciclopedic român**, vol. IV, p. 874.

Aerul apare ca al patrulea element primordial în concepția multor filosofi. Pherekydes numește cele patru elemente fundamentale ca fiind ale materiei senzoriale, alături de o mulțime de entități spirituale suprasenzoriale, invizibile, care însuflețesc cele patru elemente fundamentale ale materiei. Zeus, Cronos, Chthon sunt individualități față de care se pot folosi expresiile „spirit”, „suflet”, „materie”, care constituie cele trei „Mume primordiale” ale Universului. Prin reunirea acestor trei entități primordiale, iau naștere domeniile mai mult materiale ale lumii: Focul, Aerul, Apa și Pământul, precum și entitățile mai mult sufletești sau spirituale (suprasenzoriale). Rudolf Steiner consideră că folosindu-ne de expresii ale concepțiilor despre lume de mai târziu, Zeus ar putea fi numit „eterul-spațiu”, Cronos poate fi denumit „creatorul-timpului”, iar Chthon „producătorul materiei”.⁵ Empedocle consideră că Aerul este întruchipat în Aidoneus, după cum Focul este întruchipat în Zeus, Pământul în Hera și Apa în Nestis. Aerul se află sub puterea a două forțe: Philia (Iubirea), Neikos (Ura)⁶, fiind unificator dar și dezbinator. Sfântul Grigore din Nissa consideră, de asemenea, Aerul al patrulea element primordial, spunând că „este bun (...), prin faptul că el deține, în sine, în mod natural, puteri care îi sunt suficiente pentru a rămâne ceea ce este”⁷. Aerul ca element primar al Universului este considerat de Anaximene din Milet și de Școala milesiană. În viziunea lui Anaximene, toată Lumea este suflare, este Aerul infinit din care se naște totul și în care se dizolvă totul. Aerul are putere și susține Pământul. Prin dilatare, Aerul devine Foc, prin comprimare devine Vânt, apoi Apă, Pământ. Înșiși zeii au apărut tot din Aer. Ideile lui Anaximene au fost preluate de Hippolyte și de Diogene din Apolonia, care consideră Aerul ca pe un zeu care ordonează totul și este prezent în toate⁸. La Anaxagora, „aerul și eterul, amândouă infinite, ocupau totalitatea universului”, *Nous-ul* care rânduiește toate lucrurile imprimă mișcarea de rotație a astrilor, soarelui,

⁵ Rudolf Steiner, conferința **Concepția despre lume a gânditorilor greci**, în **Enigmele filosofiei**, Editura TRIADE Cluj-Napoca, 2004, p. 23.

⁶ Diogenes Laertios, **Despre viețile și doctrinele filozofilor**, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 415.

⁷ Pr.dr.Vasile Răducanu, **Sfântul Grigorie din Nyssa, trăitor al teologiei, filosof și mistic creștin**, pagina WEB Paraclisul Patriarhal, Așezăminte brâncovenești, Domnița Balașa, p. 2.

⁸ Petre Mareș, Cristian Mareș, **Curs de filosofie**, ediția a II-revizuită, Târgoviște, Editura Biblotecct, 2003, p. 45-46.

lunii, aerului și eterului⁹. Însă la Anaxagora, se înțelege că el consideră Eterul drept Foc, fapt pe care îl întâlnim și la Parmenide. Se pare totuși că Parmenide distinge Eterul propriu-zis – în care așază Luceafărul de dimineață identificat cu Luceafărul de seară – și o zonă de Foc pe care o numește Cer și în care plasează ceilalți aștri¹⁰. Masonii consideră Aerul element de gen masculin, activ și nematerializat, fiind asimilat „fie de vântul ce umflă vecele, ce învâрте morile și ce alungă norii, fie de suflul ce poate fi un corespondent vital al Ființei subtile pranei, cosmicului ce se identifică cu Verbul. Aerul reprezintă de asemenea spațiul, calea de comunicare între pământ și cer, mijlocul propriu luminii și chiar zborul (A te ridică de la pământ prin spiritualitate înseamnă a redescoperi libertatea Ființei)”¹¹.

Al cincilea element primordial, **Eterul**, a fost introdus de Aristotel. Eterul, în viziunea filosofului, asigură existența mișcării și a schimbării în manifestare, fiind materialul corpurilor cerești, care impregnează tot Universul¹². Eterul ca al patrulea element primordial îl consideră filosofii stoici, acesta fiind, în concepția lor, Focul Demiurgic, care are asemănare cu căldura vitală răspândită în corpul animalelor¹³. La Pitagora și adepții lui, Eterul este un fel de Suflet Universal, iar Ovidiu îl consideră un Aer Superior¹⁴. În învățătura Ayurvedică, Eterul este considerat elementul primordial primar, care prin mișcări subtile a creat Aerul. Mișcarea Eterului a produs, de asemenea, căldura, rezultând Focul. Elementele eterice s-au dizolvat și s-au lichefiat, dând naștere Apei, care s-a solidificat, dând naștere Pământului. Aerul și Eterul contribuie la formarea gustului alimentelor: gustul picant este rezultatul combinației dintre Aer și Foc, gustul amar este rezultatul combinației dintre Aer și Eter, iar gustul astringent este rezultatul combinației dintre Aer și Pământ. Aerul și Eterul dau naștere lui Vata Dosha (Vânt), mișcare care în corp poate fi recunoscută ca respirație, care la nivel emoțional este în

⁹ Diogenes Laertios, **op.cit.**, p. 157.

¹⁰ **Ibidem**, p. 430

¹¹ Marian Mihăilă, **Cele trei călătorii ale inițierii sau furcile caudine ale francmasoneriei**, în *Masonic Forum Magazin, The Official Journal of the National Grand Lodge of Romania*, din 17 ianuarie 2013.

¹² **Ibidem**, p. 257.

¹³ Ștefan Lupu, **Filosofia greacă antică**, în **Din istoria gândirii filosofice**, Partea I, Universitatea de Stat Chișinău, 1999, p. 129.

¹⁴ Victor Kernbach, **Mituri esențiale**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 150.

legătură cu libertatea, creativitatea, nervozitatea, frica¹⁵. Sistemul Vaișesika consideră că cele patru elemente primordiale, alcătuite din atomi, au proprietăți specifice: Pământul are miros, Apa are gust, Focul are culoare, iar **Vântul** este **Aer** subțire¹⁶.

Vântul ca element primordial apare și în concepția lui Xenofan din Colofon, pe care-l consideră fiul „mării cu apele ei”¹⁷. După tradițiile cosmogonice hinduse, Vântul s-ar fi născut din spirit și ar fi zămislit lumina: „Spiritul îmboldit din dorința de a crea (...) zămislește spațiul. Din evoluția acestui eter s-a născut vântul (...) încărcat cu toate mirosurile, pur, puternic, având calitatea pipăitului. Dar la rândul lui, din transformarea vântului s-a născut lumina, strălucitoare, care alungă beznă, având calitatea forme”¹⁸. În calendarul aztec, pe Piatră Solară, Vântul reprezintă cea de a Doua Lume și ziua a doua din săptămână¹⁹.

1. Reprezentări și simboluri

Aerul este reprezentat grafic, în general, ca un triunghi cu vârful în sus și cu o linie orizontală prin el. Chinezii și hindușii îl reprezintă ca un cerc albastru. Din punct de vedere astrologic, el este asociat cu Balanța, Gemenii, Peștii și cu domeniul minții. Aerului îi corespund anotimpul primăvara și punctul cardinal est²⁰, la daci, sud. După Agrippa, Pitagora îi atribuie aerului octaedrul cu opt baze triunghiulare, șase unghiuri solide și douăsprezece suprafețe plane²¹. În hinduism, este reprezentat de cifra 5, specifică celor cinci elemente primordiale, simbolizând viața²², la daci este reprezentat de cifra 2, de litera A, de următoarele animale: vulpea, măgarul, vulturul, rața sălbatică, privighetoarea, ciocârlia, barza (unele dintre acestea reprezentau și Focul, cum ar fi vulturul și albinda). Plantele Aerului sunt salvia și coada șoricelului, culorile sunt albul și albastrul, iar pietrele prețioase sunt cristalul și diamantul*. În ceea ce privește organele

¹⁵ Teodor Vasile, **Ayurvedica dincolo de bariera timpului**, în *Lumea lui Feng Shui*, nr. 15, 2010, PRO Editură și Tipografie, p. 45-46.

¹⁶ Dumitru Caldare, Ștefan Lupu, **Filosofia orientală antică**, în *Din istoria...*, p. 32.

¹⁷ Ștefan Lupu, **op.cit.**, p. 61.

¹⁸ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dicționar de simboluri**, București, Editura Artemis, 1995, vol. 3, p. 448.

¹⁹ Florica Lorent, Georgeta Moraru Popa, **Aztecii**, București, Editura Tineretului, 1969, p. 82-84.

²⁰ Rowenna și Rupert Shepherd, **1000 de simboluri**, Oradea, Editura Aquila 93, 2007, p. 26.

²¹ Solas Boncompagni, **Lumea simbolurilor**, București, Editura Humanitas, 2003, p. 178.

²² Clare Gibson, **Semne și simboluri**, Oradea, Editura Aquila 93, 1998, p. 87

* Conform zicerilor Marelui Preot, Înțelept și Rege Deceneu.

care îi corespund, acestea diferă de la o cultură la alta. Dacii considerau că ochii aparțin Aerului (probabil pentru ei, ochii văd dincolo de lucrurile fizice, ei putând să atingă sufletul și spiritul), în timp ce tradiția iudaică spune că urechea filtrează Aerul, simbol al Suflului Divin. Souzenelle explică că urechea reprezintă organul de ascultare interioară dar și de deschidere spre universalitatea Creației (prin ureche pătrunde Cuvântul-Archos). Tichia de măgar se dădea elevilor care nu știau să asculte, nu pentru a-i pedepsi, ci pentru a-i învăța să audă²³. Însă, în majoritatea culturilor, Aerului îi corespund plămânii și respirația²⁴. În cărțile de joc, pica corespunde Aerului, iar în Tarot, spadele.

Vântul este reprezentat grafic, fie prin două săgeți orizontale: săgeata de deasupra este îndreptată spre partea dreaptă și este principiul masculin, iar cea dedesubt este îndreptată spre stânga și este principiul feminin, fie printr-o linie ondulată îndreptată cu săgeată în sus, ca principiu masculin și printr-o linie ondulată îndreptată cu săgeată în jos, ca principiu feminin*. El este în legătură cu cele patru direcții (puncte cardinale) ale spațiului și cu toate anotimpurile²⁵. Este reprezentat de cifra 9, de litera U* sau de litera V (Eterul este reprezentat de litera H)²⁶, de urs, ciocănitore, condor*, la azteci de jaguar, câine, pasăre, crocodil²⁷, de următoarele plante: arțarul, menta, cimbrișorul, mierea ursului, lichenii de munte și îi corespund din corpul uman limba și creierul. Pietrele sale sunt marmura și granitul, iar culoarea sa este verdele*. Românii folosesc sintagma „culoarea vântului turbat”, pentru o anumită nuanță de mov.

În religiile antice, nu se fac deosebiri între Eter și Aer (în unele culturi nici nu este cunoscută noțiunea Eter), în altele nu se face deosebirea între Aer și Vânt.

Aerul este un element activ și masculin (ca și Focul), este un simbol al spiritualității, reprezentând „lumea subtilă, așezată între cer și pământ, lumea expansiunii, pe care, după cum spun chinezii, o umple

²³ Annick de Souzenelle, **Simbolismul corpului uman**, Timișoara, Editura Amarcord, 1999, p. 341.

²⁴ Clare Gibson, **op.cit.**, p. 96.

²⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. 3, p. 448.

²⁶ Ivan Evseev, **Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale**, Timișoara, Editura Amarcord, 1999, p. 30 și 27.

²⁷ Darie Novăceanu, **Precolumbia**, București, Editura Sport Turism, 1977, p. 249.

suflul (chi) necesar ființelor vii”²⁸. Este suflul vieții, înălțimilor cerului, luminii astrale, libertății, fiind asociat stihiei pure și purificatoare. „Puritatea, limpezimea și transparența Aerului nu sunt privite ca un gol glacial: Aerul este un vehicul al luminii, mediu al vibrației sunetelor și al culorilor, al elevației și al purificării”²⁹. Sfântul Martin spune că elementul Aer este un simbol sensibil al vieții nevăzute, un factor de mișcare universal și purificator³⁰. Aerul, în tradiția iudaică veche, este roăh, termen care definește și Vântul, duhul sau spiritul, suflarea. Roăh, în ipostazele de mai sus, este un termen existențial. Esența sa este exprimarea unei forțe extraordinare, misterioase, forța nevăzută, puternică a Vântului, misterul vitalității, forța exterioară care transformă totul. Este manifestarea energiei divine, fiind uneori suflarea zărilor lui Iahve. În Vechiul Testament, termenul roăh este folosit pentru puterea divină, pentru a descrie ocaziile în care oamenii par să-și depășească limitele: nu este vorba de o simplă creștere a vitalității, ci de o forță supranaturală, care pune stăpânire pe ei. Așa s-a întâmplat cu liderii carismatici din vechime: același roăh divin a produs stările de extaz și vorbirile profetice³¹. În ezoterismul ismailean, Aerul simbolizează Sufletul Universal, temeiul rodirii în lume, principiul alcătuirii și al fructificării, mijlocitorul dintre Foc și Apa, primul lăm al Numelui Divin³². În religia brahmană și hindusă, Aerul și Eterul, deși apar ca două elemente distincte, ele sunt totuna, pentru că întinderea de la începutul începuturilor Spațiul-Eterul este umplut cu Aer³³.

Vântul, datorită agitației care îl caracterizează, este un simbol de vanitate, de instabilitate, de inconstanță. În multe mituri, este totuna cu Aerul simbolizând, Suflul (în brahmatism și hinduism este Prana, unul din simbolurile lui Brahma)³⁴, Duhul. Când Vântul apare în vise, anunță pregătirea unui eveniment important: o schimbare se va produce. Când apare Divinitatea, se percepe murmurul blând al Vântului³⁵.

²⁸ **Ibidem**, vol. 1, p. 73.

²⁹ Ivan Evseev, **op.cit.**, p. 14.

³⁰ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. I, p. 73.

³¹ J.D. Douglas (coordonator), **Dicționar biblic**, Oradea, Editura Cartea Creștină, 1995, p. 350.

³² Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. I, p. 73.

³³ Paul Deussen, **Filosofia Upanișadelor**, București, Editura Herald, 2007, p. 116.

³⁴ **Ibidem**, p. 116.

³⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. 3, p. 470.

Eterul este simbolul materiei subtile³⁶, iar în brahmanism și hinduism este Ākāśa, unul din simbolurile lui Brahma.

2. Credințe și ritualuri

Aerul, Vântul și mai rar Eterul, ca elemente de sine stătătoare, sunt prezentate în unele religii ca fenomene naturale, care de cele mai multe ori sunt fie sub protecția sau ascultarea unor zeități, fie sunt întruchipate în zeități și nu în oricare, ci în zeități primordiale. Aceste elemente primordiale iau parte la actul creației sau la cel al distrugerii și apoi la recrearea Lumii, dau și întrețin viața, asigură nemurirea și uneori au rol conducător printre zei sau printre pământeni, având un rol civilizator. Aerul și Vântul sunt duale, fiind atât creatoare sau benefice vieții și dezvoltării sau sunt malefice, distrugătoare. Ambivalența Aerului constă, pe de o parte, în mișcările și dislocările sale intense manifestate prin declanșarea vânturilor care sunt prielnice sau distrugătoare, iar pe de altă parte, prin crearea mediului prielnic deplasării spiritelor benefice (îngeri, arhangheli, sfinți. Sfântul Rafael este numit Arhanghelul Aerului, cel care îngrijește bolnavii și le aduce sănătatea)³⁷. De aceea, oamenii au săvârșit ritualuri de mulțumire sau de îmbunare, le-au respectat sărbătorile, venerându-le fiecare, după propriile credințe.

Cei mai cunoscuți zei ai Aerului sunt: Shu la egipteni, perechea Enlil și Ninlil în religiile din Mesopotamia, iar cei mai cunoscuți zei ai Vântului sunt Eol la greci și romani, Vāyu la indieni, Quetzalcoatl și Ehēcatl la azteci.

Într-o variantă târzie a cosmogonie din Heliopolis, se relatează că Soarele-Atum preexistând într-o floare de lotus, în ziua creației, s-a înălțat sub forma unui copil. El a creat o moviliță pe care s-a așezat, după care prin tuse l-a creat pe Shu-Aerul, element masculin și prin scuipat a creat-o pe Tefnut-Ploaia, element feminin. Prin unirea celor doi, au fost creați Geb-zeul Pământului și Nut-zeița Cerului, care, la rândul lor, i-au zămislit pe Osiris, Isis, Seth, Nephtys³⁸, care formează Eneada (aceasta devine o divinitate, constituind nouă persoane într-una singură)³⁹. Shu l-a despărțit pe Geb de Nut, ridicând-o pe aceasta pe brațe situând-o sus, el stabilindu-se între Cer și Pământ. Shu nu este prezentat în mitologia

³⁶ Ivan Evseev, **op.cit.**, p. 15.

³⁷ **Ibidem.**

³⁸ Guy Rachet, **Dicționar de civilizație egipteană**, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p. 91.

³⁹ **Ibidem**, p. 122.

egipteană doar ca unul dintre elementele primordiale creatoare, ci și ca păzitor al ultimei porți (Poarta Sălii de Judecată) prin care trebuie să treacă sufletul defunctului în drumul lui spre judecată și ca suflu dădător de viață, cel care l-a înviat pe Osiris („Eu sunt Preacuratul între Preacurați/ Eu sun zeul Shu, care în ținutul zeilor strălumiți/ Atrage spre sine Aerul Oceanului Ceresc/ Până la hotarele Cerului/ Până la hotarele Pământului/ Până la hotarele Luminii divine/ Căci acest zeu tânăr, **pe care Aerul îl reînvie/ Se trezește**”⁴⁰). Credem că rolul lui Shu la Poartă era același ca al lui Maat, în Sala de Judecată: așa cum Maat cântărea inima defunctului, la fel Shu „măsura” sufletul defunctului.

Un rol creator îl au, de asemenea, Aerul și Eterul în cosmogonia feniciană. În una dintre variantele cosmogonice feniciene, relatate de neoplatonicianul Damascius (născut în Damasc pe la anul 180), se spune că Aerul și Eterul au dat naștere lui Ukomos, zeu ce poate fi cuprins de rațiunea omului, care prin el însuși a dat naștere lui Chusor, apoi la Ou. Din Oul spart au luat naștere Cerul și Pământul⁴¹.

În miturile din Mesopotamia, „Enlil și Ninlil”, „Enlil și Sud”, Enlil numit „Stăpânul Aerului” și soția sa Ninlil (Sud) numită „Stăpâna Aerului” sunt zeii creatori, părinții lui Nimurtu-Pământul și ai lui Nanna-Luna. Alte mituri relatează că Enlil domnește peste orașul Nippur unde conduce adunarea divină care proclamă și confirmă pe regele Sumerului (Enlil este în viziunea noastră la fel de important aici ca Ra la egipteni. Probabil Aerul este vital, în concepția lor, el fiind acela care îi dădea nemurirea regelui și puterea de a-l reprezenta printre muritori, așa cum Ra îi dădea faraonului toate aceste attribute). Această autoritate, Enlil o are de la tatăl lui, Anu, conducătorul legitim al țării. El poate promova alte divinități, acordându-le Enlil-itate. În Larsa, el este cel care hotărăște soarta. Personalitatea sa este duală, fiind responsabil de toate aspectele pozitive ale vieții: prosperitate și fertilitate, fiind Stăpânul belșugului, menține pacea și rodnicia pământului, dar în același timp este responsabil de calamități⁴².

În creștinism, Sfântul Epitaf este numit și Sfântul Aer sau Plascenița (în limba slavă), închipuind Trupul mort al Domnului, amintind punerea Lui în mormânt. La stihoavna Vinerii celei Mari alături

⁴⁰ **Cartea Egipteană a morților**, Arad, Editura Sophia, 2000, p. 87.

⁴¹ Constantin Daniel, **Gândirea feniciană în texte**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 55.

⁴² Gwendolyn Leick, **Dicționar de mitologie a Orientului Apropiat Antic**, Editura Artemis, 2005, p. 60-61.

de Evanghelie, Sfântul Aer se pune la închinare și se poartă în procesiune la Utrenia din Sâmbăta Mare, după care se îngroapă, depunându-se în mormântul lui Hristos, pe Sfânta Masă⁴³. Există și Sfântul Aer, unul dintre cele trei Acopereminte făcute pentru a acoperi Sfintele Vase în ritualul Proskomidiei (pregătirea pâinii și vinului pentru Sfânta Împărtășanie), care semnifică acoperământul harului Sfântului Duh, când preotul acoperă Darurile după pregătirea lor și semnifică giulgiurile lui Iisus Hristos, când preotul acoperă Darurile, după ce le aduce din procesiunea de la proskomidiar la altar⁴⁴.

În credința dacilor, Aerul dă viață Focului (este veriga între cele cinci elemente primordiale), fiind spirit și protector al Focului, precum este Apa pentru Pământ. El dă viață oamenilor, animalelor, plantelor și tot ce se mișcă sau nu se mișcă se datorează ciclicității zilelor Aerului*.

În credința brahmană preluată de hinduism, Vāyu, zeul Vântului, corespunzător lui Prana, unul dintre simbolurile lui Brahma (suflul vital al lumii), reprezintă partea fundamentală și statornică, între cele șaisprezece părți din care este alcătuit Omul Primordial. În Upanișade, se spune că Omul Primordial, odată cu scăpătarea Lunii, pierde câte o șaisprezeceime. În noaptea de Crai Nou, este a șaisprezecea parte Prana-suflul vital, care se naște în dimineața următoare. Aceasta înseamnă că viața (Suflul, Vântul) dă viață, îngăduie viața. Astfel, rolul lui Prana, adică al lui Vāyu-zeul Vântului, este acela de a asigura nemurirea și veșnicia. De asemenea, din imnurile închinare lui (Athar vav, 11.4 și Prasna 2,5-11), rezultă că acesta este principiul vital al naturii, stăpânitor al întregii Lumi. Conform acelorași mituri brahmanice și hinduiste, toate celelalte elemente primordiale și fenomene ale naturii se risipesc în Vânt și se ivesc din nou din el. Când Agni-Focul se stinge, el a fost stins de suflarea Vântului și tot în Vânt intră și Soarele și Luna când apun, cât și întunecatele regiuni ale Cerului și din Vânt, ele se nasc din nou. Omul, când se desparte de această lume, intră cu vorbirea în Foc, cu ochiul în Soare, cu manas (voința) în Lună, cu urechea în regiunile Cerului, cu Prana în Vāyu⁴⁵. În **Mitul lui Vishnu**, se relatează despre distrugerea și recrearea Universului. Distrugerea se datorează faptului că oamenii ajung

⁴³ Diacon Prof. Gabriel Firuță, **De ce Sfântul Epitaf rămâne întins pe Sfânta Masă până la odovania Paștelui?**, în **Argeșul Ortodox- Ghid Liturgic**.

⁴⁴ **Aer**, Otodox Wiki.

⁴⁵ Paul Deussen, **op.cit.**, p. 114.

să fie plini de poftă și de răutăți, ceea ce va stârni mânia lui Vishnu, care se transformă în toate elementele primordiale, distrugând prin ele Universul (de exemplu, se transformă în Vânt-răsufierea cosmică și suge din toate creaturile Aerul, dădător de viață⁴⁶). În actul recreării Universului, Vishnu stabilește următoarea succesiune a elementelor primordiale: intrând în Apele Primordiale le agită cu blândețe, formând o mică despărțitură care este Spațiul sau Eterul, invizibil, cel mai subtil element, purtător al calității senzoriale a sunetului. Spațiul a răsunat și din sunet s-a ivit al doilea element primordial, Aerul sub formă de Vânt. Acesta ca forță motrice spontană avea la dispoziție și Spațiul în care să se poată dezvolta. El s-a năpustit cu violență, a suflat cu sălbăcie, a învolburat Apele care prin frecare au dat naștere Focului. Prin arderea unei părți a Apei, s-a făcut Pământul și un vid puternic în care a luat ființă sfera superioară a Cerului⁴⁷.

Din Biblie, se desprinde ideea că cele patru vânturi, din cele patru colțuri ale Pământului influențează climatul (Ier. 49:36; Apoc. 7). Vântul poate fi o sursă de binecuvântare sau de blestem. Puterea lui extraordinară sugerează că este suflarea lui Dumnezeu (Is. 40.7), controlat de El (Ps. 107:25; Marcu 4:41) creat de El (Amos 4:13) și folosit în mod creator, pentru scopurile Lui (Gen. 1:2; Ezech. 37:9). Vântul simbolizează caracterul trecător al omului (Ps. 78:29).

În Coran, Vântul este personificat, fiind o binecuvântare a lui Alah și făcând parte din fenomenele pe care le comandă Solomon, motiv pentru care, în anumite regiuni islamice, este numit Suleiman. În credințele islamice, Vântul este și precursor, vestitor de ploaie roditoare, alegorie a revenirii la viață și a mijloacelor de trai⁴⁸.

Miturile grecești prezintă patru vânturi principale, care pornesc din cele patru zări, pe care le stăpânește Eol, în peșterile din Insulele Eoliene, din apropierea Siciliei⁴⁹. Personificarea vânturilor puternice (vârtejuri, uragane) erau Harpiile, fiice ale lui Poseidon și ale Geii, cu trup de pasăre, aripi și gheare puternice, care aveau misiunea de a răpi sufletele

⁴⁶ Heinrich Zimmer, **Mituri și simboluri în arta și civilizația indiană**, București, Editura Humanitas, 2007, p. 48.

⁴⁷ **Ibidem**, p. 54.

⁴⁸ Malek Chebel, **Dicționar de simboluri musulmane**, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 451.

⁴⁹ Homer, **Odissea**, X, 2 și urm.

imorale pentru a le duce în Infern⁵⁰, având, în viziunea noastră ca și Shu la egipteni, un rol justițiar. Ele au fost exterminate de Heracles. Era firească o credință puternică a grecilor în forța Vântului, având în vedere că erau navigatori și Vântul putea să-i ajute sau să-i împiedice în călătoriile lor pe mare. Ei aveau o imagine aproape de realitate, considerând Vântul și ca fenomen natural. Aristotel întemeiază prima Roză a Vânturilor, cu douăsprezece direcții, iar în secolul al III-lea, la Atena se ridică un Turn al Vântului⁵¹.

Unele mituri chinezești ne relatează că Tigrul Alb din Vest este creatorul Vântului, alte mituri povestesc că zeul Fet Lian a creat vânturile, eliberându-le dintr-un sac. În sistemul tradițional chinez Feng Shui („Vânt și Apă”), direcția Vântului este unul dintre elementele studiate de geomanți în orientarea clădirilor, mormintelor și altor construcții. În religia shintoistă japoneză, Vântul este considerat un Kami sau o zeităte, în timp ce unele credințe populare se referă la el ca la un Bokemono, un fel de monstru⁵².

La azteci, Quetzalcoatl, „șarpele cu pene”, zeu de origine mixtecă, apare purtând semnele distinctive ale zeului Vântului, Ehecatl. (în limba nahuatl, ehēcatl înseamnă vânt), Zeul este în mod obișnuit asociat cu Quetzalcoatl, șarpele cu pene, iar combinația **Ehēcatl - Quetzalcoatl**, frecvent întâlnită, reprezenta una din aspectele tenebroase ale acestui zeu major. Ehēcatl în sine este un zeu major, făcând parte din grupul de zei care au creat lumea. Asociat și cu mișcările solare, respectiv cu ploaia, Ehēcatl s-a îndrăgostit de o femeie, Mayáhuel, iubirea sa fiind simbolizată de un arbore frumos, care a reprezentat ulterior legătura dintre Ehēcatl și Pământ. Conform mitologiei aztece, după crearea celui de „al cincilea Soare”, Ehēcatl a fost unul din fiii Cerului, egal cu Luna. Era reprezentat în mod obișnuit sub forma unei măști a unei fețe umane al cărui semn distinctiv era o gură în formă de cioc⁵³. Quetzalcoatl are însă origine pământească, a fost rege și prezintă calitățile eroului civilizator. Mitul ne relatează că mama sa a rămas însărcinată, după ce a înghițit o piatră de jad și la timpul convenit, l-a adus pe lume, fiind un copil frumos, înzestrat cu calități divine. El a trăit printre oameni,

⁵⁰ Gheorghe Lăzărescu, **Dicționar de mitologie**, București, Editura Ion Creangă, 1979, p. 199.

⁵¹ Diogenes Laertios, **op.cit.**, p. 257.

⁵² Rowenna și Rupert Shepherd, **op.cit.**, p. 28.

⁵³ Carrasco David, **Quetzalcoatl and the Irony of Empire: myths and Prophecies in the Aztec Tradition**, Chicago, University of Chicago Press, 1986, p. 123.

învățându-i multe lucruri folositoare: să ridice temple, să cultive pământul prin irigații, i-a făcut să deprindă meșteșuguri, i-a învățat artele: înfrumusețarea lucrurilor, muzica, dansul. După ce și-a terminat misiunea, a plecat spre răsărit, de acolo de unde a venit, urmând a se întoarce. Acest mit și credința aztecilor în revenirea zeului lor, i-a făcut pe azteci să creadă că venirea spaniolilor reprezenta întoarcerea lui Quetzalcoatl⁵⁴. Astfel, zeul care i-a civilizat pe azteci a contribuit indirect la distrugerea civilizației lor.

Dacii considerau Vântul ca fiind unicul element care pune în mișcare planeta, lui datorându-se ciclicitatea anotimpurilor. Locul lui era în cer, dormea pe Lună, se învelea cu stelele. Când Luna era acoperită de nori, se spunea că Vântul a tras perdeaua, era supărat pe oameni și nu voia să-i vadă. El era, în viziunea strămoșilor noștri, singurul element care se dedublează în masculin și feminin. Vântul-mamă era pozitiv, pe când Vântul-tată era și pozitiv și negativ. Dacă vara pornea vânt puternic, se spunea că cei doi se iubesc. Se unea energia pozitivă cu energia negativă, creându-se un flux energetic puternic. Prin ruperea acestui flux, se nașteau copilașii, vânturile mici. Astfel, Vântul apărea ca o zeitate a familiei, care asigura cursul vital, el fiind viu*.

În credințele noastre populare, Vântul este atât o întruchipare masculină dar și o întruchipare feminină, prin Vântoaice și Vântoase (vedem aici, moștenirea dacică). Vântul este dușmănit de Soare, salvat de Maica Domnului, este rupt în bucăți de Dumnezeu și eliberat în lume cu măsură, fiindcă este considerat o ființă demonică. Este uneori pluralizat în doisprezece feciori ai Sfintei Duminici. Cel mai rău dintre vânturi, este Vântul Turbat, un vânt de mare altitudine, purtător al germenilor turbării⁵⁵. Cele douăsprezece vânturi sunt menite celor douăsprezece luni ale anului și iau vârsta, temperamentul și înfățișarea lunilor din an: tinere, zglobii, capricioase sunt cele de primăvară, în floarea vârstei, puternice, pasionale, aventuroase sunt cele de vară, mature, echilibrate, calme sunt cele de toamnă și bătrâne, răutăcioase, posace sunt cele de iarnă. Vântul Turbat acționează într-o zonă pe care nu o poate controla Sfânta Duminică, de aceea pricinuieste multe rele. El controlează ultima Vamă a Văzduhului, după cum Shu controlează ultima Poartă, având și el un rol

⁵⁴ Florica Lorent, Georgeta Moraru Popa, **op.cit.**, p. 72.

⁵⁵ Victor Kernbach, **Universul mitic al românilor**, București, Editura Științifică, 1994, p. 193-194.

judiciar: sufletele celor care nu pot trece această vamă sunt prinse în vârtejurile lui și sorbite de gura iadului. Numai sufletele curate pot străbate hotarele lui, fără ca el să se împotrivescă. Surorile Vântului sunt Vântoaicele, care nu trebuie confundate cu Vântoasele. Acestea sunt produse de horele aeriene ale diavolilor, pocesc oamenii, îl poartă pe Nefărtat până la Vămile Văzduhului, ridică în urma lor Volbura (tichia Necuratului, care are darul să-l facă nevăzut pe acela care o prinde din fugă și și-o pune pe cap)⁵⁶. În tradiția creștină română, Simion Stâlpnicul, prăznuit la 1 septembrie când începe calendarul creștin, este numit Stăpânul Vânturilor. El este axa care reunește Pământul și Cerul, stăpânește vânturile, cărora le dă drumul din când în când, pentru a nu provoca molime, necurătenii și boli, „căci vântul e ca o scăldătoare, curăță totul”⁵⁷.

După cum am arătat mai sus, acestor elemente primordiale, li se dedicau ritualuri, săvârșite fie de preoți, fie de vrăjitori și vrăjitoare, fie de credincioși, în anumite zile sau ori de câte ori se impunea, li se ridicau temple (s-a păstrat în Mexic, la Teotihuacan, cel mai mare templu dedicat unui zeu al Vântului: este vorba de templu lui Quetzalcoatl⁵⁸, iar în India este templul Sri Kalahasti, dedicat lui Vāyu⁵⁹). Prima preoteasă a Vântului este menționată în Cnossos. La cretani și la greci, se oficiau Vântului sacrificii și efectul așteptat era magic: se dorea oprirea lui pentru a proteja recolta sau în cazul navigației, el să fie favorabil⁶⁰. Marinarii cumpărau vânt de la vrăjitoare. Ulysse nu a cumpărat vânt dar a primit de la Eol un sac din piele plin cu vânturi. Exista și obiceiul legării vânturilor cu trei noduri. Vrăjitoarele din Laponia, Lewis, insula Man dețineau arta de a lega vânturile. În ritualurile lor, vrăjitoarele foloseau diferite obiecte pentru provocarea vânturilor, iakuții foloseau pietricelele găsite în intestinalele mamiferelor și peștilor, iar scoțienii, pentru a potoli vânturile, înmuiau în apă o cârpă, pe care o loveau de trei ori de o piatră. Potolirea vânturilor o realizau vrăjitoarele din Țara de Foc, prin aruncarea unor cochilii de scoici în vânt, iar în Groelanda se credea că o femeie însărcinată sau care a născut de câțva timp poate potoli vânturile,

⁵⁶ Romulus Vulcănescu, **Mitologie română**, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 413-415.

⁵⁷ Marcel Lutic, **Timpul sacru. Sărbătorile de altădată**, Iași, Editura Fundației Academice AXIS, 2006, p. 160.

⁵⁸ David Novăceanu, **op.cit.**, p. 202.

⁵⁹ **Sri Kalahasti**, Wikipedia.

⁶⁰ **Religiile lumii**, Oradea, Editura Aquila 93, 2008, p. 67.

inspirând aer în piept și expirându-l, în casă⁶¹. Sacrificii umane, din rândul războinicilor, le săvârșeau aztecii pe altarul templului lui Quetzalcoatl⁶². Preoții hinduși recitau în temple cânturi de proslăvire lui Vāyu și lui Ākāśa. În ceea ce privește sacrificiile, conceptele s-au schimbat de la o epoca la alta. La începuturi, cel mai înalt sacrificiu a fost cel al calului, în care se vedea Universul în care se transformă Omul primordial, pentru ca apoi să se prezinte el însuși ca ofrandă. La fel și oamenii înșiși și viața lor a fost considerată o ofrandă. A mai existat și există ritualul Agnihotram, care constă în ofranda de lapte fiert, turnat în foc, în fiecare dimineață și în fiecare seară, practicat toată viața, după întemeierea căminului. Alții consideră că nu este necesară această ofrandă, căci este materială, ei considerând că cea mai importantă este aceea prin inspirație și expirație, care este permanentă, aceasta fiind un Agnihotram lăuntric. De asemenea, hrănirea trupului este considerată o ofrandă, pentru că toate bucatele înghițite sunt ofranda lui Ātman și prin aceasta zeilor⁶³. Dacii oficiau ritualuri atât Aerului pe data de 1-2 martie, Vântului-Mamă pe 9 septembrie și Vântului-Tată pe 20 septembrie. Prin ritualurile dedicate Aerului, se urmărea purificarea acestuia prin întoarcerea brazdelor, care se înconjurau cu foc în cele patru puncte cardinale și prin ofrande de flori de tei, care aveau și rolul de a-l îmbălsăma. La rândul lui, Aerul purifica Pamântul și pe oameni, prin ochi și prin plămâni. Cele două ritualuri dedicate Vânturilor aveau un rol în întărirea dragostei dintre soți și în stabilirea căsătoriilor. La 9 septembrie, băieții aprindeau ruguri la porțile fetelor pe care le doreau ca soții, iar acestea, la 20 septembrie, dacă erau de acord, le răspundeau prin aranjarea rugurilor și depunerea la porțile băieților a unui aranjament din crenguțe de pin, în formă de inimă. La ambele sărbători, se aprindeau ruguri și se ridicau în Aer, cu ajutorul bășicilor de animale, crenguțe de brad legate cu panglici albastre cu semnul săgeții spre dreapta, simbolul Vântului-Mamă, pe 9 septembrie și cu semnul săgeții spre stânga, simbolul Vântului-Tată, pe 20 septembrie. De asemenea, mamele primeau pe 9 septembrie ornamente în formă de inimă realizate în interior din crenguțe de brad și în exterior cu crenguțe de arțar, legate cu panglici albastre (albastrul prin transendență devine verde), simbol al

⁶¹ James George Fraser, **Creanga de Aur**, București, Editura Minerva, 1980, p. 179-184.

⁶² Florica Lorenț, Georgeta Moraru Popa, **op.cit.**, p. 72.

⁶³ Paul Deussen, **op.cit.**, p. 122-125.

dragostei dintre soți*.

Există și în zilele noastre practici de purificare a Aerului din case, grajduri, din jurul casei, prin fumigații. Prin purificarea Aerului, se purifică totul. Se fac fumigații cu tămâie sau cu diferite plante, cea mai cunoscută plantă folosită, după observațiile noastre în diferite zone, este pelinul. Acestea se realizează, în general, la schimbarea anotimpurilor sau la diferite sărbători creștine sau populare.

În cele trei practici de inițiere ale masonilor, prima călătorie a profanului este călătoria Aerului, pentru că în viziunea lor, Aerului îi corespunde culoarea albă, asociată de ei „inocenței, iluminării sau primului pas al profanului ce se ridică din morți pentru a păși spre Lumină. Din acest motiv prima călătorie este cea a aerului. În ceea ce privește zgomotele și obstacolele ce însoțesc această călătorie, acestea reprezintă tumultul și agitația lumii profane și au o legătură cu manifestarea fizică a Aerului, a Vântului care reprezintă simbolul vanității, instabilității și a inconstanței, precum și a aparițiilor, indiferent de forma pe care acestea o îmbracă. Aerul este intermediarul între apă și foc. Uniunea celor doi atomi de hidrogen și unul de oxigen formează molecula Apei. Combustia focului este de asemenea legată de prezența Aerului (Vântul întetește focul, iar absența aerului oprește combustia). Printr-o presiune puternică aplicată Aerului, acesta ia forma de lichid”⁶⁴. De aici începe la masoni a doua călătorie, și anume a Apei.

La români, mai există și astăzi practici pentru a preîntâmpina ivirea vânturilor rele, care constau în respectarea unor reguli: să respecti anumite sărbători, prin nelucrare (Dochia, Vartolomeul, Iuda, Joia după Rusalii) sau să nu ridici în sus de la pământ un șarpe mort⁶⁵.

Am observat, pe parcursul studierii elementelor primordiale, atât în conceptele filosofice, în doctrinele marilor religii sau în credințele unor popoare, cât și în diferite practici ritualice ale acestora, din timpuri mai îndepărtate sau mai apropiate, că oamenii au constatat legăturile dintre cele cinci elemente primordiale, acordându-le fiecăruia un rol primordial în Marea Creație, în funcție de mentalitatea lor. Pe lângă rolul lor creator, oamenii, personificându-le, le-au unit într-o mare familie, ele fiind mame, tați, copii. Prin aceasta, omul și-a identificat existența cotidiană cu elementele primordiale, el fiind parte a Marii Creații și s-a organizat, precum creatorii lui.

⁶⁴ Marian Mihăilă, **op.cit.**

⁶⁵ Ivan Evseev, **op.cit.**, p. 482.